ЛУК'ЯНЧЕНКО М. П., ЯРОЩАК П. М.
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ І ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗНИХ ПОРІВНЯНЬ В ОПОВІДАННЯХ А. КАМЮ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Статтю присвячено вивченню структурно-семантичних і функціональних особливостей образних порівнянь в оповіданнях А. Камю. Адекватне відтворення стилістичних засобів оригіналу є одним з пріоритетних завдань художнього перекладу.

Ключові слова: переклад, образне порівняння, трансформація, комунікативна інтенція, адекватність.

Статья посвящена изучению структурно-семантических и функциональных особенностей образных сравнений в рассказах А. Камю. Адекватное воспроизведение стилистических средств оригинала является одним из приоритетных заданий художественного перевода.

Ключевые слова: перевод, образное сравнение, трансформация, коммуникативная интенция, адекватность.

The article is dedicated to the study of structural, semantic and functional particularities of figurative comparisons in the stories by A. Camus. Adequate reproduction of stylistic means of the original is one of the top priorities of artistic translation.

Key words: translation, figurative comparison, transformation, communicative intention, adequacy.

У сучасному перекладознавстві утвердилася думка, що художній переклад є результатом взаємодії двох творчих начал – автора і перекладача, результатом пізнання невичерпного художнього світу першотвору, а також поліфункціональним засобом спілкування, зближення та консолідації культур і народів. Як влучно зазначає Віталій Радчук, він "діє естетично, хвилює, запалює, підносить" [1:19]. Переклад репрезентує зарубіжний літературний процес в усій складності тенденцій та протиріч, збагачуючи рідну літературу новими образами, жанрами, стилістичними прийомами. Водночас, це – потужний рушій розвитку національних мов. Він є знаряддям і каталізатором взаємних художньо-естетичних впливів. Саме переклад допомагає розкрити смислову багатогранність твору і розширює діапазон можливих інтерпретацій.

Актуальність розвідки визначається спрямуванням сучасних перекладознавчих досліджень на комплексний підхід до вивчення,

© *Лук'янченко М. П., Ярощак П. М.*

розуміння та інтерпретації художніх явищ оригіналу в контексті вивчення проблем рецепції твору іншомовним читачем.

Предмет дослідження – перекладацькі трансформації, яких зазнають образні порівняння французьких оригіналів в українських перекладах.

Об'єкт дослідження – оповідання А. Камю "La femme adulture", "Jonas ou l'Artiste au travail" з книги "Вигнання і царство" та відповідні українські переклади М. Тютюнника "Зрадлива жінка", "Йона, або Художник за роботою".

Метою роботи є вивчення і оцінка перекладацьких стратегій у досягненні ідейно-художньої відповідності оригіналам українських версій оповідань "Зрадлива жінка", "Йона, або Художник за роботою" А. Камю на рівні встановлення формальної еквівалентності та змістовно-функціональної адекватності оригінально-авторських образних порівнянь.

Наукова новизна статті полягає у спробі комплексного перекладознавчого дослідження українських версії зазначених оповідань А. Камю у контексті вивчення проблем їхньої рецепції україномовним читачем.

Постановка загальної проблеми. Складність передачі образно-стильових характеристик оригіналу мовою перекладу пов'язана не тільки зі структурними відмінностями різних мов, у даному випадку французької та української, але й з особливостями індивідуально-стильової манери автора і перекладача, яку обов'язково треба мати на увазі при розгляді цього питання. Адже саме вона накладає свій відбиток на процес відтворення змісту першотвору на всіх рівнях тексту і визначає вибір відповідних текстових еквівалентів мовою перекладу.

Постановка завдання. Виходячи із зазначеної вище мети, передбачаємо виявити й вивчити специфіку образних порівнянь в оповіданнях "Зрадлива жінка", "Йона, або Художник за роботою" А. Камю, проаналізувати їхні трансформації в перекладі, а також визначити ступінь кореляції комунікативних інтенцій автора та ідіолекту перекладача в процесі перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує думка, що образні порівняння є одним із найважливіших зображальних засобів мови. Вони широко використовуються в художній літературі для розкриття світовідчуття письменника, для характеристики дійових

осіб, їхніх взаємовідносин і вчинків. Часто порівняння виступають своєрідними символами, які підкреслюють головну ідею твору [2:56]. Образне порівняння належить до парадигматичного ряду компаративних тропів, його семантичний механізм схожий з механізмом метафори [3:146]. Втім, віднесення художнього порівняння до лексичних образних засобів до певної міри умовне [4], оскільки воно реалізується не тільки на лексичному рівні: образне порівняння може виражатися і словом, і словосполученням, і порівняльним зворотом, додатковим і навіть самостійним реченням. Дискутується навіть питання про приналежність порівняння до тропів узагалі. Однак дискусії цього плану не стосуються нашої розвідки.

Отож, порівняння розуміємо як "образний мовний засіб, що базується на семантичній подібності і позиційній суміжності експліцитно виражених теми та образу, і характеризується наявністю слова, яке виражає ідею подібності" [5:74]. Функцією порівняння у тексті є "приписування" означуваному (темі) ознак або цілого комплексу ознак, притаманних означальному (образу). Цей комплекс ознак і є тим новим смислом, який вноситься у висловлення шляхом порівняння.

Приймаючи за основу той факт, що порівняння – це структура, яке складається з двох компонентів (суб'єкта і об'єкта) порівняння, об'єднаних формальними показниками розумової операції уподібнення [6:269-270], додамо лише, що відношення, які складаються між об'єктом є суб'єктом порівняння, залежать від того, до яких семантичних рівнів відносяться головні члени порівняння, тобто суб'єкт і об'єкт.

Зіставлення понять різних семантичних класів і різних семантичних рівнів сприяє більшій образності та інформативності порівняння. Друга частина порівняння (об'єкт), яка сприймається дещо пізніше, ніж перша частина (суб'єкт), вражає читача своєю несподіваністю і частково закриває перше поняття, ніби підкоряючи його собі. Через те два різних поняття, виражених словами в прямих лексичних значеннях, в процесі сприймання значною мірою суміщаються. У цьому і полягає художній ефект образних порівнянь.

У перекладознавчому аспекті, відтворення образних порівнянь цільовою мовою має базуватися на кількох основних принципах, а саме – на принципах психологічної, семантичної та функціональної відповідності, оскільки кожен компонент порівняння актуалізує якусь

певну грань художнього образу і в цілому є матеріалізованим репрезентантом цілісної світоглядно-естетичної системи автора. Отож, порівняння, як і інші художньо значущі елементи літературного твору, – явище складного інформативного характеру, що вимагає максимально повного збереження в перекладі своєї інформативності. У випадку недотримання зазначених вище принципів відтворення образних порівнянь існує небезпека втратити семантичну та стилістичну своєрідність цих елементів художнього твору, а відтак їх самих як таких.

У досліджуваних українських перекладах оповідань А. Камю образні порівняння, виявлені в текстах оригіналів, відтворені в основному методом семантико-стилістичного перекладу без збереженням формальних лексико-граматичних параметрів:

“L’air illuminй semblait vibrer autour d’eux, d’une vibration de plus en plus longue a mesure qu’ils progressaient, comme si leur passage faisait naotre sur le cristal de la lumiure une ondre sonore qui allait s’йlargissant” [7:1569] – *“Пронизане сонцем повітря, здавалося, вібрувало навколо них, неначе кожен їхній крок, відбиваючись від дзеркальної поверхні світла, породжував звукову хвилю. від якої розбігалися в усі боки широкі кола”* [9:469];

“... il sembla a Janine que le ciel entier retentissait d’une seule note йclatante et bruve dont les йchos peu a peu remplirent l’espace au-dessus d’elle” [7:1569] – *“... Жанін причулося, ніби все небо бринить на одній короткій ноті і її відлуння поволі наповнює весь простір над головою”* [9:469];

“Au dessus du dйsert, le silence йtait vaste comme l’espace” [7:1569] – *“У глибинах пустелі тиша була неозора, як ці простори”* [9:471];

“...elle s’accrochait a cette йpaule avec une aviditй inconsciente, comme a son port le plus sыr” [7:1571] – *“Вона чіплялася за це плече з підсвідомою надією, ніби за рятівний якір”* [9:473];

“... ощ les кtres, perdus dans la lumiure blanche et violente, semblaient flotter comme des ludions dans un aquarium vertical” [8:1635] – *“... де люди, затоплені нещадно яскравим світлом, здавалося, плавали, як іграшкові фігурки у вертикальному акваріумі”* [10:516-517].

Зазначені приклади свідчать про вдалу реконструкцію в перекладі художніх порівнянь першотворів. Перекладні відповідники є цілком адекватними, бо належать до одного з оригінальними стилістичного

регістру, тому сприймаються природно і невимушено, що значно полегшує читацьку рецепцію.

На завершення, хотілося б подати як приклад один із найяскравіших фрагментів оповідання А. Камю "Зрадлива жінка", який є вельми показовим в аспекті лексико-семантичного та стилістичного наповнення оригінального тексту, важливим для розуміння індивідуальної авторської поетики, а також для правильного вибору перекладацьких стратегій:

"Aucun souffle, aucun bruit, sinon, parfois, le crйpitement йtouffй des pierres que le froid rйduisait en sable, ne venait troubler la solitude et le silence qui entouraient Janine. Au bout d'un instant, pourtant, il lui sembla qu'une sorte de giration pesante entraonait le ciel au-dessus d'elle. Dans les йpaisseurs de la nuit suche et froide, des milliers d'йtoiles se formaient sans trкve et leurs glazons йtincelants, aussitфt dйtachйs, commenzaient de glisser insensiblement vers l'horizon. Janine ne pouvait s'arracher a la contemplation de ces feux a la dйrive. Elle tournait avec eux et le ткte cheminement immobile la rйunissait peu a peu a son кtre le plus profond, ощ le froid et le dйsir maintenant se combattaient. Devant elle, les йtoiles tombaient, une a une, puis s'йteignaient parmi les pierres du dйsert, et a chaque fois Janine s'ouvrait un peu plus a la nuit. Elle respirait, elle oubliait le froid, le poids des кtres, la vie dйmente ou figйe, la longue

"Жодного звуку, жодного подуву вітру; тільки глухі виляски каміння, перетворюваного холодом на пісок, коли-не-коли порушували самотність і тишу, що огортали Жанін. Раптом їй здалося, нібито небосхил, неначе підхоплений якимсь густим вихором, закружляв над нею. У надрах холодної сухої ночі тисячі зірок мерехтіли невпинно, і їхні сяючі крижинки, щойно з'явившись, починали непомітно ковзати вниз, до обрію. Жанін не могла відвести очі від цих мандрівних вогників. Її кружляло разом з ними, і цей непорушний танок занурював її потроху в сокровенні глибини її єства, де тепер бажання змагалися з холодом. Зірки падали одна по одній і згасали серед каміння пустелі, і щоразу Жанін усім своїм єством усе більше відкривалася назустріч ночі. Вона дихала, вона забула про холод, про тягар буття, про своє безглузде й застійне

angoisse de vivre et de mourir. Aprus tant d'annйes ощ, fuyant devant la peur, elle avait couru follement, sans but, elle s'arrкtait enfin. En mкme temps, il lui semblait retrouver ses racines, la suve montait a nouveau dans son corps qui ne tremblait plus. Pressйe de tout son ventre contre le parapet, tendue vers le ciel en mouvement, elle attendait seulement que son coeur encore bouleversй s'apaisвt a son tour et que le silence se fit en elle. Les derniures йtoiles des constellations laissurent tomber leurs grappes un peu plus bas sur l'horizon du dйsert, et s'immobilisurent. Alors, avec une douceur insupportable, l'eau de la nuit commenza d'emplir Janine, submergea le froid, monta peu a peu du centre obscur de son кtre et dйborda en flots ininterrompus jusqu'a sa bouche pleine de gйmissements. L'instant d'aprus, le ciel entier s'йtendait au-dessus d'elle, renversйe sur la terre froide" [7:1574-1575].

існування, про виснажливий страх перед життям. Нарешті, по стількох роках шаленої гонитви, коли вона без мети бігла вперед, гнана страхом, вона могла зупинитися й перепочити. Здавалося, вона віднайшла своє коріння, і нові соки вливалися в її тіло, що вже не тремтіло. Притиснувшись животом до парапету і подавшись усім тілом вперед, до неба, що пливло над головою, вона чекала, доки вгамується також її збуджене серце і спокій запанує в ній. Останні сузір'я, скинувши грона своїх вогнів, що ковзнули кудись униз до самісінького краю пустелі, непорушно застигли в небі. І тоді хвилі мороку поволі й нестерпно лагідно захлюпнули Жанін, вилили з неї холод, почали неквапливо здійматися з темних глибин її єства і невтримним потоком ринули через вінця, зірвавшись з її уст протяглим стогоном. За мить небо розпростерлося над Жанін, що впала на холодну землю" [9:476-477].

Як видно з наведеного прикладу, у художній прозі А. Камю втілюється його неповторний, яскраво індивідуальний письменницький почерк. Поданий уривок характеризується багатством смислів, що безпосередньо віддзеркалюють філософсько-естетичну концепцію автора, і максимальною насиченістю різноманітними стилістичними фігурами (підкреслено у тексті). Тут А. Камю майстерно передав

словом своє екзистенційне бачення світу, яке незмінно визначало його літературну творчість; тут знаходять свою художню реалізацію фундаментальні концепти згаданої філософської доктрини – тягар буття, безглуздість (абсурдність) й застійність існування, страх перед життям і смертю.

Зазначений фрагмент є також яскравим прикладом плідної взаємодії і творчої співпраці автора і перекладача. Підкреслені в оригіналі тропи відтворено в перекладі за допомогою різних прийомів (калькування, експресивації, лексичних і морфо-синтаксичних трансформацій тощо), вибір яких мотивується або ж проявами індивідуальності перекладача, або ж диктується нормами цільової мови.

Висновки та подальші перспективи досліджень. У цілому, задіяні перекладацькі прийоми забезпечують належний результат: український варіант – адекватний і художньо повноцінний. Серед напрямків подальших наукових пошуків доцільно виокремити питання відтворення стилістичних засобів оригіналу на тлі множинності перекладів одного твору та дослідження впливу творчої індивідуальності перекладача на особливості їх відтворення мовою перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Радчук В.* На жертовнику мистецтва / Віталій Радчук // “Хай слово мовлено інакше ...”: Проблеми художнього перекладу : статті з теорії, історії та практики художнього перекладу / упор. Віктор Коптілов. – К. : Дніпро, 1982. – С. 19–31. 2. *Цюра С. В.* Структурно-семантические и функциональные особенности образных сравнений (на материале произведений С. Моэма “Луна и грош”, “Театр”, “Дождь” и др. рассказов) / Светлана Владимировна Цюра // Вісник Черкаськ. ун-ту. – Серія : “Філогічні науки”. – Черкаси : ЧДУ, 1997. – Вип. 3. – С. 56–63. 3. *Долинин К. А.* Стилистика французского языка : [учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. “Иностр. яз.”] / Константин Аркадьевич Долинин. – [2-е изд., дораб.]. – М. : Просвещение, 1987. – 303 с. 4. *Meschonnic H.* Poйtique du traduire / Henri Meschonnic. – P. : Verdier, 1999. – 473 p. 5. *Bonnard H.* Procйdйs annexes d’expression / Henri Bonnard. – P. : Magnard, 1981. – 242 p. 6. *Хованская З. И.* Стилистика французского языка : [учеб. для ин-тов и фак-тов иностр. яз.] / Зоя Ильинична Хованская, Любовь Леонидовна Дмитриева. – М. : Высш. шк., 1991. – 396 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

7. *Camus A.* La femme adulture / Albert Camus // Thйвtre, rйcits, nouvelles. – P. : Gallimard, 1991. – P. 1559–1575. 8. *Camus A.* Jonas ou l’Artiste au travail / Albert Camus // Thйвtre, rйcits, nouvelles. – P. : Gallimard, 1991. – P. 1629-1654. 9. *Камю А.* Зрадлива жінка / Альбер Камю // Вибрані твори / [пер. з фр., передм. Д. Наливайка]. – К. : Дніпро, 1991. – С. 458–477. 10. *Камю А.* Йона, або Художник за роботою / Альбер Камю // Вибрані твори / [пер. з фр., передм. Д. Наливайка]. – К. : Дніпро, 1991. – С. 510–539.

© *Лук’янченко М. П., Ярощак П. М.*